

Григорчук П.С., Тучинский В.А. НАЛОГОВАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ НА ПОДОЛИИ В НАЧАЛЕ 20-Х ГГ. XX В.

В статье рассматривается налоговая политика местных органов советской власти на Подолье в начале 20-х годов XX века.

Ключевые слова: Подолье, советы, продразверстка, продналог, нэп, трибуналы, крестьянские восстания, большевики, голод.

Grigorchuk P.S., Tyhinskiu V.A. THE TAXING POLICY OF LOCAL GOVERNMENT BODIES IN PODILIA AT THE BEGINNING OF 20-S YEARS OF THE XX –TH CENTURY.

This article deals with the taxing policy of local government bodies in Podilia at the beginning of 20-s years of the XX-th century.

Keywords: Podilia, soviets, food requisitioning, tax in kind set, NEP, tribunal, peasants revolts, bolsheviks, famine.

УДК 94 (477.43/44)«19»: 342.56

Н.П. Кузьмінець, Зінченко О.В.

СТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ НА ПОДІЛЛІ НА ПОЧАТКУ 1920-Х РР.

В статті простежується процес становлення і функціонування радянської судової системи на Поділлі на початку 20-х років XX ст.

Ключові слова: більшовики, Поділля, судова система, ревтрибунали, народний суд, кримінальні справи, судово-слідчий апарат, революційна законність

В сучасних умовах розбудови суверенної Української держави важливого значення набула проблема організації діяльності правоохоронних органів, які б реально захищали інтереси населення. Особливий інтерес до цього питання обумовлений останніми подіями в нашій країні, пов'язаними з початком реформування та реорганізацією судових органів, міліції та інших правоохоронних органів. У зв'язку з цим актуальним є дослідження організації та діяльності органів забезпечення законності та правопорядку України на різних етапах її розвитку.

В українській історіографії відсутні спеціальні праці, які б прямо торкалися теми даної статті. Проте окремі питання, пов'язані з темою роботи стали предметом вивчення дослідників. Основна частина праць, в яких досліджується історія органів забезпечення законності і правопорядку України в 20-ті роки, була видана в період з другої половини 50-х до середини 80-х років [1]. Ці роботи присвячені діяльності судово-слідчих установ, робітничо-селянських інспекцій, надзвичайних комісій. В них проглядаються загальні проблеми формування радянської системи правоохоронних органів в Україні в роки громадянської війни та відбудови народного господарства, керівництво ними з боку комуністичної партії, участь в їх діяльності робітників та червоноармійців.

Позитивні зміни в суспільстві після 1985 року знаменували новий етап розвитку історичної науки в Україні. З кінця 80-х років з'являються праці, для яких характерний новий підхід до проблем історії України, зокрема історії становлення та функціонування правоохоронних органів в 20-ті роки XX ст.[2]. Ці праці містять принципово нові оцінки щодо функціонування судово-слідчих і позасудових органів, характеризують радянську систему правоохоронних органів в Україні як чужорідну, насаджену більшовиками: в процесі її формування активну роль відіграли правоохоронні органи і надзвичайні позасудові установи (НК та ревтрибунали). Останнім часом з'явилися окремі праці, у яких досліджується діяльність судових органів Подільської губернії в 1920-1925 рр. [3] Проте комплексні дослідження діяльності органів забезпечення законності та правопорядку, які включають судово-слідчі установи, РСІ, органи НК – ДПУ, міліцію та карний розшук в 1920-1925 рр. відсутні, що й обумовило вибір теми даної статті.

В Україні, за прикладом РСФСР, на кінець громадянської війни склалися дві системи судових органів: революційні трибунали, до компетенції яких відносилися справи про шпигунство, державну зраду, контрреволюційні та інші небезпечні для більшовицької держави

злочини, і народні суди, які розглядали усі інші карні та громадянські справи [4, 83-84]. Відновлення і налагодження їх роботи в 1920 р. покладалося на місцеві органи влади. Відповідно до «Тимчасового положення про народні суди і революційні трибунали», ухваленого РНК УСРР 20 лютого 1919 р., повітові виконкоми і міські ради визначали кількість народних судів в містах і повітах, райони їх діяльності (судові дільниці), обирали народних суддів і народних засідателів, організували камери народних слідчих, нотаріальні контори і юридичні консультації, формували колегії захисників і обвинувачів [5, с. 25]. За зразком РРФСР, яка 21 жовтня 1920 р. прийняла Положення про народний суд, Рада Народних Комісарів УСРР 26 жовтня 1920 р. прийняла аналогічну постанову, за якою народні судді повинні мати обов'язково стаж політичної роботи, теоретичну або практичну підготовку. За новим Положенням про народний суд раднарсуди створювались вже не в масштабі повіту, а цілої губернії, ставши при цьому лише касаційно-ревізійною підстанцією для нарсудів губернії чи району, на території яких вони діяли [6, с. 536]

Постановою ВУЦВК від 16 грудня 1922р. було затверджено «Положення про судоустрій УСРР», відповідно до якого революційні трибунали припинили свою діяльність і були ліквідовані, а на території республіки встановлювалась струнка триланкова система: народний суд – губернський суд – Верховний суд республіки. З метою введення в дію нових форм організації суду, відповідно до Положення про судоустрій УСРР, в президії губвиконкому Поділля була створена губернська трійка у складі голови раднарсуду – Фролова, тимчасово виконуючого функції голови губревтрибуналу Харитонова і члена трибуналу М.Гаріна [7, с. 3]. На трійку були покладені завдання проведення агіткампанії по губернії, організації особливих комісій по проведенню виборів народних засідателів, організації виборів нарсуду та народних слідчих, укомплектування губсуду старшими слідчими, секретарями, судовими виконавцями та ін. Тобто робота губернської трійки була спрямована на реорганізацію революційного трибуналу і прискорення реформування судової системи. В результаті революційні трибунали припиняють свою роботу на Поділлі в 1923р.

Кількість справ, що надходили в народні суди Подільської губернії, була досить великою як кримінальних, так і цивільних. Як результат, суди були надзвичайно завантажені. Так, у 1921р. можна спостерігати такий відсоток вирішених справ: лютий – 21 %, березень – 22,2 %, квітень – 32 % [8, с. 60]. В 1923р. можна говорити про зміцнення судового апарату, що виражається в збільшенні розглянутих справ, хоча кількість справ і зростає в кількості. Так, у січні-лютому 1923 р. кількість судових справ у губернії не перевищувала 1500. Всього ж за 1923 р. надійшло – 61497 кримінальних і 26527 цивільних справ, з яких було розглянуто – 75% і лише – 25% (21941 справи) знаходилися в провадженні [9, с. 76].

Можна виділити основні причини, що гальмували просування справ у нарсудах. Значним гальмом, по-перше, було недостатнє фінансування з боку місцевих бюджетів. По-друге, несвоєчасним було вручення або взагалі не вручення повісток до суду. Цим займалась міліція і сповільненість тут викликала тим, що район із 30 населених пунктів зазвичай обслуговували лише 3 міліціонери, на яких і покладалося завдання оповіщення населення. Третя причина була викликана ліквідацією Подільської губернії, коли було ліквідовано 10 слідчих дільниць, а їх справи передано 5 дільницям колишньої губернії, 1-ї дільниці Бердичівського округу і 1-ї дільниці Гайсинського округу. Протягом всього 1925р. ці дільниці піддавались значним змінам, які мали на меті більш рівномірно розподіляти справи і роботу між наслідчими [10, с. 116].

Щодо характеру справ, то на першому місці були справи про посадові злочини, які складали більш 50% всіх існуючих справ; друге місце займали справи про майнові злочини; на третьому місці – злочини проти життя, здоров'я, свободи та честі особистості, проти порядку управління, господарські злочини [10, с. 119].

Судові справи про посадові злочини були досить різноманітними. Так, наприклад, Могилівська окружна міліція продавала посади в районі за певну плату, а голова райвиконкому по Краснянському району звинувачувався у цілому ряді злочинів: незаконних арештах громадян, розкраданні суспільного хліба, зловживанні штрафами для поповнення місцевого бюджету, арешті двох слідчих тощо [10, с. 152]. Цікавою була справа по Могилівському окрузі, у якій звинувачували кілька членів райвиконкому у різноманітних злочинах: Дідик – за зв'язок із бандитськими елементами, Савчук – за зв'язок із «контрреволюцією», Капельчук – за антисемітизм, Гаджалов, Барановський були їх співучасники [10, с. 153].

Народний суд розглядав чимало найрізноманітніших справ пов'язаних із злочинами проти життя і здоров'я. Слід відмітити, що тогочасна преса уважно стежила за перебігом багатьох таких справ. Найцікавіші з них були надруковані в газетах. Серед них - справа про вбивство за жмут соломи [11, с. 4], братовбивство за горілку [12, с. 6] та ряд інших. Цікавим є те, що у будь-якому злочині, висвітленому у пресі, вирок становив один рік позбавлення волі, часто без суворої ізоляції або навіть умовно. Нарсуд, виносячи вирок, звертав увагу на пом'якшуючі обставини, до яких належали сильне хвилювання, нервування, а також служба у лавах Червоної Армії або соціальне походження.

Особливого розголосу набули справи відомих ватажків селянського руху. Так, суд над отаманом Хмарою (Захарченко) детально висвітлювався в пресі. Судовий процес відбувався над отаманом Хмарою і його 7 співучасниками. Всі восьмеро були засуджені до найвищої міри покарання – розстрілу, але для 5 осіб розстріл було замінено на п'ять років ув'язнення із суворою ізоляцією, беручи до уваги їх несвідомість та соціальне походження [13, с. 2]. Протягом 48 годин можна було подати прохання про пом'якшення кари. Однак, відносно Хмари, Іванова та Яблоновського вирок було виконано.

Народні суди, крім кримінальних та цивільних справ, розглядали також і специфічні справи, що стосувалися духовності, релігії. Це справи про так звані «чудеса», які були поширеними тоді на Поділлі. Найбільшої популярності набули справи про Калинівське та Антонівське дива. Так, у справі про Калинівське диво до відповідальності було притягнуто 31 обвинуваченого, з яких 28 було звинувачено і засуджено. Суд над ініціаторами Антонівського дива тривав протягом 12 днів. Було ухвалено таке рішення відносно звинувачених: 15 осіб виправдано, 7 – засуджено до 6-місячного ув'язнення умовно, 6 осіб – ув'язнення протягом 6 місяців, п'ятеро – 7 місяців із позбавленням прав на три роки, а головного «фабриканта» автокефального попа Стефана Бучка засуджено до 1 року ув'язнення в ДОПР і з позбавленням прав на 5 років і виселенням за межі Правобережної України [14, с. 54].

В умовах громадянської війни, коли всі зусилля були спрямовані на оборону, менш за все звертали увагу на органи забезпечення законності і правопорядку. Судові органи в такій ситуації поповнювались за рахунок сил Червоної Армії і у випадку необхідності їх швидкого поповнення збирались іноді навіть останні ресурси юридичних відділів. Лише з ліквідацією фронтів питання про якісний склад судово-слідчих органів постало в іншій площині. Були вжиті заходи, щоб надати судовим органам авторитету, а їх склад був поповнений «перевіреними пролетарськими кадрами» [8, с. 58].

Однією із проблем нормального функціонування судових установ було недостатнє матеріальне забезпечення. Багато відповідальних і підготовлених народних суддів і слідчих покинули роботу саме з цієї причини. Так, канцелярські працівники отримували на 30% меншу зарплату, ніж ті, хто перебував на біржі праці. Як результат, багато працівників судово-слідчого апарату залишали свою роботу та влаштовувалися на біржу праці [15, с. 72]. На ґрунті матеріальної незабезпеченості серед суддів та народних слідчих набули поширення посадові злочини. Часто реєстрували випадки отримання хабарів, прийом подарунків від зацікавлених осіб, що впливали на вирішення справ. Судді принижувалися і у вільний від роботи час змушені були підробляти у куркулів і торгівців: білили їм будинки, рубали дрова, працювали в полі тощо [15, с. 72].

Крім незадовільного матеріального становища самих суддів та слідчих, поганим було і матеріальне забезпечення роботи судово-слідчих органів. Судді не мали коштів на купівлю паперу і поштових марок, щоб відправити справи, були відсутні кошти, щоб виїхати на місця, не вистачало грошей на оплату лікарів - експертів, які робили розтини. Великим гальмом у діяльності слідчих органів була відсутність засобів для пересування. В результаті, рухливий за своєю природою слідчий апарат був приречений на бездіяльність. Навіть старші слідчі не могли в потрібний час виїхати з Вінниці в повіти через недостатність коштів, які виділяли губсуду [15, с. 49]. У 1925 р. в Подільській губернії не було жодного кабінету судово-слідчої експертизи, тому нарслідчі звертались за послугами до Одеського кабінету судово-слідчої експертизи [10, с. 119]. Погане матеріальне становище працівників призводило до погіршення якісного складу судово-слідчого апарату, а незадовільне матеріальне забезпечення роботи цих органів призводило до гальмування просування справ у судах.

Таким чином, на початку 1920-х років в Україні, в тому числі і на Поділлі, почала формуватися судова система, зокрема народні суди. В цей час вся система органів законності і

.....
правопорядку була підпорядкована політичній владі партії, яка намагалася придушити будь-який опір існуючій системі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Суслло Д.С. Історія суду Радянської України (1917-1967рр.). – К.,1968; Иконников С.М. Организация и деятельность РКИ в 1920–1925 гг. – М.,1960; Бабій Б.М. Українська радянська держава в період відбудови народного господарства (1921 – 1925 рр.). – К.,1961; Морозов Л.Ф., Портнов В.П. Органы ЦКК-РКИ в борьбе за совершенствование советского государственного аппарата (1923-1924). – М., 1964; Потарикіна Л. Л. З історії органів контролю УРСР. - К., 1966; Голіченко В.Д. Вартові революції (Короткий нарис з історії чекістських органів України від часу їх утворення до 1922 року. – К., 1966; Голіченко В.Д. Партійне керівництво органами державної безпеки. – К.,1968; Курицин В. М. Становление социалистической законности. – М.,1983.
2. История государства и права УССР. В 2-х томах. – К.,1987; Білас І. Г. Репривно-каральна система в Україні. 1917-1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз. У 2-х книгах. – К., 1994; Маймескулов Л.Н., Рогожин А.И., Сташис В.В. Всеукраинская Чрезвычайная комиссия (1918-1922). – Харьков, 1990; Мельгунов С.П. Красный террор в России. 1918-1923. – М., 1990; Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті роки. – К., 1991; Кульчицький С.В. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). – К.,1996; Шаповал Ю. Людина і система. – К., 1994; Шаповал Ю., Пристайко Л., Золотарьов М. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. – К.,1997; Подкур Р.Ю. ВЧК – ГПУ – НКВД в партійно-державній структурі управління СРСР// Історія України: Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). Випуск 20 -21 . – К., 2002; Шаповал Ю. ДПУ – НКВС в Україні у 10-40-х роках ХХ ст.// Історія України. – 2004.- квітень (№13).
3. Політичні репресії на Поділлі (20-30-х рр. ХХ ст.). – Вінниця, 1999; Григорчук П.С., Сергійчук С.Л. Взаємодія революційних трибуналів і НК в Україні (за матеріалами Поділля)// Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Луганськ, 2001;Сергійчук С.Л. Функціонування революційного трибуналу на Поділлі у 1920-1923 роках // Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. Серія: Історія. Випуск 4. – Вінниця, 2002.
4. История государства и права УССР. В 2-х т. – К., 1987. – Т. 2.
5. ЗУ УСРР. – 1919. – № 3.
6. Собрание узаконений УССР. – 1920.
7. Известия. - 1923. – 4 марта.
8. Отчёт Губисполкома Подолии за 1920-1921гг. – Винница, 1922.
9. Отчёт Подольского Губернского Исполнительного Комитета за 1923 год к 4-му Губернскому съезду Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов. Январь 1924 г. – Винница, 1924.
10. ДАВО. – Ф.П – 29 . – Оп.1. – Спр. 176.
11. Червоний край. – 1924. – 12 вересня.
12. Червоний край. – 1924. – 14 вересня.
13. Червоний край. – 1924. – 4 листопада.
14. ДАВО. – Ф.П–1. – Оп. 1. – Спр. 487.
15. ДАВО. – Ф.П. – 1. – Оп. 1. – Спр. 486.

Кузминец Н.П., Зинченко О.В. ФОРМИРОВАНИЕ СОВЕТСКОЙ СУДЕЙСКОЙ СИСТЕМЫ НА ПОДОЛИИ В НАЧАЛЕ 1920-Х ГГ. ХХ В.

В статье проанализировано процесс становления и функционирования советской судебной системы на Подолье в начале 20-х годов ХХ века.

Ключевые слова: большевики, Подилля, судебная система, ревтрибуналы, народный суд, уголовные дела, судебно-следственный аппарат, революционная законность.

Kuzminets N.P., Zinchenco O.V. THE FORMATION OF THE SOVIET JUDICIAL SYSTEM IN PODILIA OF THE BEGINNING OF 20-S YEARS OF THE XX-TH CENTURY

The article analyzed the formation and functioning of the soviet judicial system in Podilia of the beginning of 20-s years of the XX-th century.

Keywords: bolsheviks, Podillya, judicial system, revtribounali, folk court, criminal cases, soudovo-slidchiy vehicle, revolutionary legality.